

13. Волошина А. В. Эффективная организация работы гражданской организации : метод. рек. / А. В. Волошина, М. В. Лациба. – К. : Україна, 2011. – 76 с.

Надійшла до редколегії 17.03.2012

МОСЕНДЗ С. А. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КОНТРОЛЯ В СФЕРЕ НАУКИ УКРАИНЫ

Определены содержание и актуальные вопросы контроля в сфере науки на современном этапе развития украинского общества.

MOSIONDZ S. ACTUAL ISSUES OF CONTROL IN THE FIELD OF SCIENCE IN UKRAINE

The maintenance and actual issues of control in the field of science on the modern stage of development of Ukrainian society are defined.

УДК 336.148(477)

І. О. ОБРАЗЦОВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

МІСЦЕ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Досліджено поняття «система», визначено ознаки та складові системи фінансового права. Доведено самостійність бюджетного права як особливої галузі фінансового права.

Інтенсивний розвиток фінансових відносин протягом останніх років виявив особливе значення окремих фінансово-правових інститутів, серед яких важливе місце належить бюджетному праву. Відбувається новий етап у розвитку галузі фінансового права, вагомий внесок у розроблення якого зробила Л. К. Воронова [1].

Фінансове право становить складову частину в системі юридичних наук, які, у свою чергу, включаються в систему суспільних наук, що вивчають різні явища суспільного життя.

Сучасне життя ставить перед вітчизняною фінансовою наукою складні виклики та завдання, конструктивне і своєчасне вирішення яких є запорукою існування та дієвості України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Це пов'язане насамперед із тим, що економічні та політичні перебудови в Україні сприяють активному використанню фінансів та визначають відповідні зміни й розширення змісту галузі фінансового права. Реформування бюджетної системи та революційний розвиток бюджетного процесу, стрімкий розвиток банківської системи та поява нових негативних явищ у розвитку публічних та приватних фінансових ресурсів обумовлюють перегляд розуміння багатьох базових категорій фінансового права. Порівняно з минулим затяжним періодом у досить короткий час прийнята велика кількість фінансово-правових актів, які становлять потужний зако-

нодавчий масив, Бюджетний та Податковий кодекси України тощо.

Дискусія серед учених-юристів з приводу нового розуміння системи фінансового права зумовила існування різних поглядів на дане питання. Одна група вчених вважає, що фінансове право поділилося на окремі галузі права, такі, як бюджетне, податкове, банківське право, і тим самим звужується предмет фінансового права. На думку інших учених, з'являються нові види фінансових правовідносин, і тим самим предмет фінансового права розширюється [2]. Останніми роками поширюється твердження про галузеву самостійність таких фінансово-правових інститутів, як банківське право [3] або податкове право [4], про існування та розвиток комплексних галузей права [5], а також доводять, що бюджетне право – це підгалузь адміністративного [6] чи конституційного права [7], або що воно тотожне парламентському праву [8, с. 68]. Наведені дискусійні питання не є новими в науковому колі. Як зазначав ще С. Ф. Кечек'ян, повне переплетення публічного та приватного права полягає не в тому, щоб поряд із ними або замість них (маються на увазі публічне та приватне право) виділити щось інше, а в тому, щоб вивчати і публічне, і приватне право, і тільки тоді можна визнати існування «змішаних» правових утворень, які одночасно будуть виступати сукупністю як приватноправових, так і публічно-правових відносин, але «не можна

визнати можливим існування «змішаних» правовідносин, які неможливо було б віднести ні до приватного, ні до публічного права» [9].

Мета статті – на підставі сучасної доктрини юридичної науки визначити місце бюджетного права в системі фінансового права з урахуванням особливостей сучасної правової теорії фінансових правовідносин.

Для визначення місця бюджетного права в системі фінансового права треба вирішити питання про систему фінансового права. Існування фінансового права як галузі права після переконливих тривалих наукових досліджень корифеїв фінансово-правової науки І. Х. Озерова [10], С. І. Гловайського [11], Є. А. Ровинського [12], Л. К. Воронової [1], Н. І. Хімичевої [13] тощо є безперечним. Оскільки окремі – незалежні – ланки публічних фінансів у ланцюжку мобілізаційних, розподільчих та контрольних відносин пов'язані однорідним економічним змістом, вони становлять систему публічних фінансів, яка завжди регламентується окремим колом правових норм, що формують порівняно автономну систему фінансового права. Даний висновок базується на досвіді фахівців фінансового права, що накопичений протягом вже досить тривалого часу – майже з кінця XIX ст. [13, с. 41; 14, с. 22]. Можна погодитися з О. П. Орлюк, яка зазначає, що серед сучасних тенденцій розвитку системи права можна назвати процес поступового нагромадження нормативного матеріалу та розподілу його за структурними блоками (інститутами, галузями), що і дає підстави для підвищення ефективності правового регулювання [15, с. 31].

Враховуючи вищевикладене, не підлягає сумнівам висновок про те, що система фінансового права як галузі права – це об'єктивно обумовлена внутрішня його побудова, що знаходить своє відображення в об'єднанні та розміщенні фінансово-правових норм у певному взаємозв'язку й послідовності. Системний підхід до галузі права як системи норм і законів, що стоять на сторожі його цілей та цінностей, дозволяє впорядкувати і згрупувати їх за допомогою таких концептуальних категорій, як інститути і підгалузі права. З філософських позицій поняття «система» як сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія [16, с. 626], є ще одним аргументом для групування взаємопов'язаних юридичних норм, що регламентують однорідні суспільні відносини, в систему підгалузей та інститутів фінансового права.

Системність існує і в тому, що фінансове право як юридична дисципліна має традиційну

структуру, тобто поділ на розділи, які відповідно до однорідних відносин, що є предметом правового регулювання, належать до загальної чи особливої частини [1, с. 45]. Як і право, елементи його системи, тобто інститути права, формуються об'єктивно, і однією з ознак інституту права, як вважають учені, є тривалість його існування [17]. За певних умов стабільний інститут права може оформитися в підгалузь права, як це відбулося, зокрема, з бюджетним або податковим правом.

Серед підгалузей фінансового права провідне місце посідає бюджетне право, тому що становить систему правових норм, які держава використовує для побудови найбільш значних фондів коштів для публічних потреб серед інших публічних фінансів, тобто бюджетних [18, с. 34]. Деякі науковці бюджетне право розглядають як підгалузь фінансового права [1, с. 77], інші – як його інститут [19], окремі – як частину адміністративного права [6].

Щодо розгляду бюджетного права як інституту чи підгалузі права, то, на наш погляд, останнє підкреслює значущість і важливість явища. Так, Л. К. Воронова зазначає, що «бюджетне право як підгалузь фінансового права – це сукупність правових норм, які регулюють бюджетний устрій, структуру та порядок розподілу доходів та видатків між ланками бюджетної системи, повноваження держави і органів місцевого самоврядування в галузі бюджетів і бюджетний процес» [1, с. 43]. Отже, бюджетне право, будучи правовим інститутом, елементом системи фінансового права, як його підгалузь містить кілька різних правових інститутів.

З думкою Р. С. Мельника про бюджетне право як частину адміністративного права важко погодитися з деяких причин. Автор посилається на те, що «фінансове право (в тому числі й бюджетне) належить до публічного права і тому йому властиві, як і адміністративному праву, імперативний метод правового регулювання» [6], що і приводить до наведеного вище висновку. Указаний аргумент не є переконливим тому, що посилання на публічність вказаних галузей права – це посилання на різні сфери інтересів, згідно з якими елементи публічного і приватного права характерні практично для всіх галузей права, а головним критерієм поділу права на галузі є наявність предмета і методу правового регулювання. Отже, наявність імперативного методу, який притаманний галузям публічного права, – недостатній аргумент виділення підгалузі в галузі права. Критерієм виділення фінансового права в системі права є не тільки метод, а й предмет правового регулювання,

стосовно якого і формується відносно автономна сукупність правових норм. Так, конституційне або міжнародне публічне право також є публічними у просторі права, але не тільки метод – насамперед предмет правового регулювання є критерієм їх поділу. Інший аргумент Р. С. Мельника на користь тісної взаємодії норм бюджетного права з нормами адміністративного права полягає в тому, що діяльність із формування, розподілу і використання фінансових ресурсів держави є за своїм характером управлінською. Однак, на відміну від адміністративного права, норми фінансового права мають специфічний зміст, спрямованість і форми прояву та пов'язані з регулюванням фінансової діяльності держави. Адміністративне право має власний предмет правового регулювання, як відзначають дослідники, – це суспільні відносини у сфері управління, що здійснюють органи виконавчої влади [20].

Таким чином, аргументи стосовно належності фінансового права (бюджетного права) до частини адміністративного права є непереконливими, а щодо зв'язків вказаних галузей права, то вони існують, тому що, як і філософські поняття «частина» і «ціле», кожна галузь права взаємодіє з іншими галузями права і з системою права в цілому.

Наукове вивчення фінансово-правових відносин має досвід розгляду бюджетного права як підгалузі фінансового права, його предмета та системи майже з того часу, що і фінансове право. Більше, ніж іншим ланкам фінансової системи, приділялася увага інститутам бюджетної системи та бюджетного процесу [10]. Бюджетне право має власну історію формування і розвитку правових інститутів, норм, категорій [18].

Список використаної літератури

1. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л. К. Воронова. – К. : Прецедент ; Моя кн., 2006. – 448 с.
2. Запольский С. В. Дискуссионные вопросы теории финансового права : монография / С. В. Запольский. – М. : РАП ; Эксмо, 2008. – 160 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 361 с.
4. Сухонос В. В. Теория держави і права : навч. посіб. / В. В. Сухонос. – Суми : Унів. кн., 2005. – 536 с.
5. Чашников А. В. Участие государства в договорных отношениях / А. В. Чашников. – СПб. : Санкт-Петербург. гос. ун-т, 2001. – 297 с.
6. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Мельник Роман Сергійович. – Х., 2010. – 32 с.
7. Парламентське право України : навч. посіб. / кол. авт. ; за ред. О. Н. Ярмиша. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – 500 с.
8. Музика-Стефанчук О. А. Органи публічної влади як суб'єкти бюджетних правовідносин : монографія / О. А. Музика-Стефанчук. – Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2011. – 384 с.
9. Кечежян С. Ф. К вопросу о различии частного и публичного права / С. Ф. Кечежян // Советское государство и право. – 1956. – № 3. – С. 130–139.
10. Озеров И. Х. Основы финансовой науки : курс лекций / И. Х. Озеров. – М. : Тип. И. Д. Сытина, 1911. – 780 с.

Отже, бюджетне право має власну об'єктивну систему правових норм.

Досліджуючи поняття та види правових інститутів, вчені вважають, що при зведенні норм різних галузей права в рамки єдиного нормативно-правового акта з метою найбільш повного та різностороннього регулювання конкретної сфери суспільних відносин, не відбувається механічної трансформації, злиття різних видів суспільних відносин у новий вид та різних методів регулювання цих відносин у новий, специфічний метод правового регулювання. Під час аналізу норм права, що складають так звані «комплексні галузі права», відбувається виділення норм основних галузей, котрі, як правило, становлять субінститути відповідних інститутів основних галузей права з урахуванням специфіки сфери діяльності, що опосередковується нормами цих галузей [10].

Висновки. Поділяючи точку зору вчених про те, що комплексних галузей права не існує, та виходячи із загальних положень теорії права, можемо стверджувати, що система права складається з різних галузей права, серед яких фінансове право становить особливу самостійну правову галузь.

З огляду на посилення ролі бюджетного механізму у формуванні й розподілі фінансових ресурсів, а також на трансформацію приватних фінансових ресурсів у публічні фонди, реалізацію міжбюджетних відносин у бюджетному процесі і розвиток бюджетно-контрольних відносин потребує удосконалення правовий механізм регламентації бюджетних відносин, що обумовлює розвиток бюджетного права як особливої галузі фінансового права.

11. Иловайский И. С. Учебник финансового права / И. С. Иловайский. – 5-ое изд., доп. и перераб. Г. И. Тиктиным ; под ред. Н. П. Яснопольского. – Одесса : Изд-во И. С. Иловайской, 1912. – 604 с.
12. Ровинский Е. А. Основные вопросы теории советского финансового права / Е. А. Ровинский. – М. : Юрид. лит., 1960. – 193 с.
13. Фінансове право : підручник / Е. О. Алісов, Л. К. Воронова, С. Т. Кадькаленко та ін. ; кер. авт. кол. і відп. ред. Л. К. Воронова. – Х. : Консум, 1998. – 496 с.
14. Финансовое право : учебник / отв. ред. Н. И. Химичева. – М. : БЕК, 1996. – 525 с.
15. Орлюк О. П. Фінансове право : навч. посіб. / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
16. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
17. Юридична енциклопедія. Т. 2. Д–Й / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1999. – 744 с.
18. Бандурка О. М. Бюджетне право України : підручник / О. М. Бандурка, О. П. Гетманець. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2003. – 152 с.
19. Скакун О. Ф. Теория права и государства / О. Ф. Скакун, Н. К. Подберезский. – Харьков : Фолио, 1997. – 500 с.
20. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах. – М. : БЕК, 1993. – 624 с.

Надійшла до редколегії 11.02.2012

ОБРАЗЦОВА И.О. МЕСТО БЮДЖЕТНОГО ПРАВА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОГО ПРАВА

Исследовано понятие «система» и определены признаки и составные элементы системы финансового права. Доказана самостоятельность бюджетного права как особой отрасли финансового права.

OBRAZTSOVA I. LOCATION OF THE BUDGET LAW IN THE SYSTEM OF FINANCIAL LAW

The notion of «system» is researched and the signs and components of the system of financial law are determined. Independence of the budget law as a special branch of financial law is proved.

УДК 342.9(477)

В. М. ПАВЛІЧЕНКО,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИПИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Проаналізовано сутність заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень. Визначено основні види заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень, критерії їх класифікації.

Найбільш численними з-поміж заходів адміністративного примусу, які застосовуються міліцією, є заходи припинення. Такі заходи полягають у тому, щоб вчасно відреагувати на антигромадські діяння, припинити протиправну поведінку і тим самим не допустити настання її шкідливих наслідків. Здійснення впливу на протиправну поведінку і є заходами адміністративного припинення. Такий вплив може бути психологічним або фізичним, пов'язаним з особистими, організаційними чи майновими обмеженнями [1]. Характер впливу залежить від конкретної протиправної ситуації, об'єкта впливу, мети впливу тощо. Застосування заходів адміністративного припинення пра-

цівником міліції є не чим іншим, як втручанням у дії порушника і позбавленням можливості продовжувати неправомірну поведінку.

Необхідність боротьби з адміністративними правопорушеннями в різних сферах обумовлює актуальність глибокого і всебічного дослідження широкого кола питань, пов'язаних із діяльністю міліції щодо застосування заходів адміністративного примусу. Визначення сутності та особливостей заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень, які застосовуються міліцією, їх значення, мети та видів має не тільки теоретичне, а й велике практичне значення. **Метою** статті є з'ясування сутності заходів адміністративного припинення